

*Ба Шӯрои диссертационии 6D.KOA-017 назди
Институди иқтисодиёт ва демографияи
Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон, 734025,
ш. Душанбе, кучаи Айни, 44*

ТАҚРИЗИ

**муқарризи расмӣ, доктори илмҳои иқтисодӣ, дотсент Алиджанов
Джамшед Абдукаюмович ба диссертатсияи Сафоев Абдумачид
Каримович дар мавзӯи «Идоракунии лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар
раванди саноатикунории босуръати Ҷумҳурии Тоҷикистон», ки барои
дарёфти дараҷаи илмӣ доктори илмҳои иқтисодӣ аз рӯйи ихтисоси
08.00.06.04 - Ташкил ва идоракунии корхонаҳо, низомҳо ва комплексҳо
пешбинӣ гардидааст.**

Мутобикати диссертатсия ба шиносномаи ихтисоси илмӣ.

Таҳқиқот ба талаботи шиносномаи таҳассус – 08.00.06.04. – Ташкил ва идоракунии корхонаҳо, низомҳо ва комплексҳо, бандҳои 10.1. Самтҳои муносири коркардҳои назариявӣ методологӣ дар соҳаи ташкили истеҳсолот ва идоракунӣ дар корхонаҳо, низомҳо ва комплексҳо; 10.3. Сиёсати давлатӣ, механизмҳо, методҳо ва технологияҳои таҳия ва татбиқи он. Стратегия ва тактика дар амалисозии сиёсати давлатӣ; 10.5. Механизмҳои институтсионалии идоракунии низомҳои иқтисодиву иҷтимоӣ. Идоракунии тағйирот дар низомҳои иқтисодӣ; 10.7. Лоиҳаҳои низоми идоракунии ташкилот. Идоракунии зернизомҳо ва функцияҳои алоҳидаи он, равандҳо ва захираҳои истеҳсолӣ, дорҳои ғайримоддӣ (патентҳо, ноу-хау, имидж, бренд ва ғ.). Идоракунии лоиҳаҳо, коркарди лоиҳаҳои сармоягузорӣ ва идоракунии он, идоракунии донишҳо, хавф (риск), сифат, бизнес-равандҳо дар ташкилот. Методология ва методҳои идоракунии инноватсионӣ, низоми инноватсионии корпоративӣ; 10.8. Ҷанбаҳои методӣ ва методологии арзёбии самаранокии идоракунии низоми иҷтимоӣ-иқтисодӣ. Методҳо ва нишондиҳандаҳои арзёбии натиҷабархӣ идоракунӣ. Ташкил ва идоракунии истифодаи оқилонаи захираҳои истеҳсолии ташкилот. Тарҳрезӣ, таҳияи усулҳо ва воситаҳои мониторинги равандҳои истеҳсолот ва дигар равандҳои ба он алоқманд; дурнамогирӣ, банақшагирӣ ва идораи равандҳои истеҳсолӣ ва натиҷаи онҳо. Назорат, мониторинг ва татбиқи муносибатҳои бенчмаркинг дар низоми идоракунии ташкилот. Механизмҳо ва методҳои қабул ва амалисозии қарорҳои идоракунӣ. Идоракунии лоиҳаҳо. Идоракунии равандҳои истеҳсолот, низоми муносири истеҳсолӣ мутобикат менамояд.

Мубрамияти мавзӯи таҳқиқотӣ.

Яке аз масъалаҳои дар назди иқтисодиёти миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон истода, дар таъсисёбии шароитҳои зарурӣ ва мусоид барои таъмини саноатикунони борсӯят ба ҳисоб меравад. Дастрасии масъалаи мазкур ба воситаи ҷалби сармоягузориҳо ба баҳши аслии иқтисодиёт, пеш аз ҳама ба соҳаҳои саноат имконпазир мегардад. Табиатан сармоягузорӣ ба тамоми ҷабҳаҳои фаъолияти хоҷагидорӣ самтҳои зарурии рушди иқтисодиётро муайян менамоянд. Дар шароити муосир бешубҳа сармоягузорӣ ҳамчун унсури зарурии таъминоти саноатикунони иқтисодиёти милли баромад карда, барои ҷалби дастовардҳои мухталифи техникӣ ва технологияи истеҳсоли, таҷдид ва васеънамоии ҳудуди фаъолияти истеҳсолоти саноатӣ нақши муассир дорад. Дар навбати худ фаъолгардонии ҷараёни сармоягузорӣ яке аз механизмҳои дигаргуниҳои иҷтимоӣ-иқтисодӣ мебошад. Аз ин рӯ, идоракунии ҷараёни сармоягузорӣ, идоракунии тамоми самтҳо ва ҷиҳатҳои фаъолияти сармоягузорию фарогир мебошад. Дар ин ҷода идоракунии лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар пешрафти иқтисодиёти ҳар як кишвар нақши заруриро иҷро менамояд. Идоракунии лоиҳаҳои сармоягузорӣ таъмини пешрафти иқтисодиёти милли ва соҳаҳои онро муайян карда, ҳамзамон пояи асосии тараққиёти иҷтимоӣ-иқтисодӣ ба ҳисоб меравад. Идоракунии лоиҳаҳои сармоягузорӣ бо маблағгузорӣ ба дороиҳои моддӣ ва молиявӣ вобастагии калон дорад. Қарорҳои дар ҷодаи идоракунии лоиҳаҳои сармоягузорӣ қабулшаванда бевосита қисми таркибии стратегияи тараққиёти соҳаи саноат баромад мекунад. Бинобар ҳамин масъалаи идоракунии лоиҳаҳои сармоягузорӣ бо дарназардошти татбиқи стратегияи саноатикунони босуръат, пеш аз ҳама бо эҳтиёҷоти соҳаҳои саноат ба сармоягузорию мухталиф, таҷдиди пояи моддӣ-техникии корхонаҳои саноатӣ, афзоиши ҳаҷми истеҳсоли маҳсулот ва аз худ намудани намудҳои нави фаъолият дар ин самт алоқамандии зич дорад. Ҳамин тавр, аҳамияти иқтисодии идоракунии лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар раванди саноатикунони босуръат дар Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳимият ва зарурати ҳудро ифода мекунад. Айнан дар асоси гуфтаҳои боло муҳимият ва саривактии тадқиқоти илмии Сафоев Абдумачид Каримович муайян карда мешавад.

Навгонии илмӣ таҳқиқот. Натиҷаҳои мушаххаси илмие, ки дар раванди таҳқиқот ба даст оварда шудаанд ва дорои навгонии илмӣ мебошанд, чунинанд:

- хусусиятҳои идоракунии ва татбиқи лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар соҳаи саноати Ҷумҳурии Тоҷикистон дар асоси таҳлили амиқи мафҳум ва категорияи «фаъолияти сармоягузорӣ» ҳамчун маҷмуи васеи самтҳои

ояндадори татбиқи он, таъминоти захиравӣ, сатҳи самаранокӣ ва омилҳои таъсиррасонӣ бо маблағгузорӣ ба сармояи асосӣ алоқаманд, ошкор карда шудааст;

- усулҳои ташаккул ва татбиқи сиёсати давлатии ҷалби сармоягузорӣ дар раванди саноатикунории босуръати мамлакат, тавассути ташкил ва аалинамоии барномаҳо ва лоиҳаҳои сармоягузории давлатӣ, инчунин беҳтарсозии фазои дохилию берунии муҳити фаъолияти сармоягузорӣ, муайян карда шудааст;

- дезагрегатсияи мафҳуми «лоиҳаҳои сармоягузорӣ» дар раванди саноатикунории босуръати мамлакат дар сатҳи ҷумҳурӣ ва минтақа бо истифода аз меъёрҳои гуногун, гурӯҳбандӣ карда шуд;

- ҷанбаҳои методологӣ ва муаммоҳои идоракунии раванди саноатикунории босуръати мамлакат тавассути татбиқи лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар сатҳи ҷумҳурӣ ва минтақа ошкор гардида, шаклҳои танзими давлатии фаъолияти сармоягузорӣ дар соҳаи саноат пешниҳод гардид;

- нишондиҳандаҳои тамоюл ва имконоти тавсеаи фазои саноатии дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ва имкониятҳои истифодабарии он барои гурӯҳбандии минтақаҳо аз нуқтаи назари рушди саноат асоснок ва муайян карда шудааст. Муайян карда шудааст, ки ба чунин нишондиҳандаҳо шомиланд: рушди солонаи ҳаҷми умумии маҳсулоти саноатӣ, сохтори истеҳсоли маҳсулот аз рӯи бартарияти нишондиҳандаҳои асосии саноатӣ, вазни қиёсии минтақаи алоҳида дар маҷмуи маҳсулоти минтақавӣ, раванди ҷалби сармоягузориҳои мустақими хориҷи дар минтақа ва татбиқи лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар минтақаҳои кишвар;

- нишон дода шудааст, ки усули барномавии маблағгузории лоиҳаҳои сармоягузорӣ тавассути татбиқи Барномаи миёнамуҳлати сармоягузориҳои давлатӣ, усули муҳими идоракунӣ дар ноил гардидан ба мақсади саноатикунории босуръати мамлакат мебошад. Дар қори илмӣ асоснок карда шудааст, ки тартиботи маъмурӣ, муайянкунии меъёрҳо барои ворид намудани лоиҳаҳои сармоягузорӣ ба Барномаи сармоягузориҳои давлатӣ, муайянкунии сарчашмаҳои маблағгузорӣ, инчунин ба инобат гирифтани таъсири хавф ҳангоми татбиқи онҳо, воситаи асосии идоракунӣ дар маблағгузорӣ ва татбиқи амалии вазифа дар раванди саноатикунории босуръати мамлакат ба ҳисоб меравад.

- ошкор карда шудааст, ки дезагрегатсияи мафҳуми лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар раванди саноатикунории босуръати мамлакат имконият медиҳад, ки гурӯҳбандии лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар сатҳи ҷумҳуриявӣ ва минтақавӣ дар раванди банақшагирии пешниҳоди лоиҳаҳои сармоягузорӣ

арзёбӣ гардида, зарурияти банақшагирии пешниҳоди лоиҳаҳои сармоягузориҳои минтақавии афзалиятдошта, ҳамчун механизми идоракунии тавсеаи фазои саноатии кишвар асоснок карда шавад. Дар диссертатсия нишон дода шудааст, ки дар раванди банақшагирии пешниҳоди лоиҳаҳои сармоягузорӣ, ҳиссаи лоиҳаҳои сармоягузориҳои ҷумҳуриявӣ дар самти саноат, ки бештар ба рушди инфрасохтори саноатӣ тааллуқ дорад, камтар ба назар мерасад;

- дар асоси таҳлили индекси рушди солонаи ҳаҷми умумии маҳсулоти саноатӣ, сохтори истеҳсоли маҳсулот аз рӯи нишондиҳандаҳои асосии саноат, вазни қиёсии минтақаи алоҳида дар маҷмуи маҳсулоти минтақавӣ, раванди сармоягузориҳои мустақими хориҷӣ ва татбиқи лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар минтақаҳои кишвар, ҳолати кунунии раванди саноатикунунии босуръати минтақаҳои кишвар муайян карда шуд. Дар диссертатсия нишон дода шудааст, ки барои бештар самаранок истифода бурдани иқтидори ашёи хом ва бойгариҳои табиӣ минтақаҳо, баланд бардоштани ҳиссаи лоиҳаҳои сармоягузориҳои сатҳи ҷумҳуриявӣ дар раванди саноатикунунии босуръат дар ҳар як минтақаи кишвар Шурои машваратӣ оид ба рушди соҳаи саноат бояд созмон дода шуда ва фаъолияти он бо Шуроҳои маҳаллию минтақавии соҳибкорию сармоягузориҳои амалкунанда ҳамроҳанг карда шавад;

- баҳодиҳии самаранокӣ ва идоракунии давлатии татбиқи лоиҳаҳои сармоягузорӣ нишон доданд, ки бо мақсади баланд бардоштани нақш ва мақоми лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар раванди саноатикунунии босуръат, дар баробари Барномаи сармоягузориҳои давлатӣ дар сатҳи ҷумҳурӣ, бо назардошти иерархияи лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар сатҳи ҷумҳурӣ ва минтақа ва зиёд намудани ҳиссаи саноати қоркард дар сохтори саноати мамлакат, зарур аст, ки Барномаи сармоягузориҳои давлатӣ дар саноат таҳия ва қабул карда шавад;

- ошкор карда шудааст, ки муҳимтарин қарори идоракунӣ дар сатҳи давлатӣ бо мақсади тавсеаи фазои саноатии мамлакат, ин қорӣ намудани механизми дусатҳаи идоракунӣ дар татбиқи лоиҳаҳои сармоягузорӣ мебошад. Дар қори диссертатсионӣ нишон дода шудааст, ки қорӣ намудани чунин механизми дусатҳа имкон медиҳад, ки самтҳои стратегияи амалӣ намудани ҳадафи саноатикунунии босуръати кишвар асоснок карда шаванд. Инчунин дар қори диссертатсионӣ бо истифода аз амсиласозии иқтисодӣ-математикӣ ояндабинии ҳаҷми сармоягузорӣ ва маҳсулоти саноатии кишвар барои давраи то соли 2030 дар асоси амалишавии бандҳои Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030 ва эълони ҳадафнок - солҳои 2022-2026-«Солҳои рушди саноат» муайян карда шудааст.

Асоснокӣ ва эътимоднокии хулосаҳо ва тавсияҳои дар диссертатсия зикршуда.

Дар муқаддима мубрам будани диссертатсияи илмӣ асоснок гардида, сатҳи таҳқиқи кор, объект, предмет, мақсад ва вазифаҳои таҳқиқот, асосҳои методологӣ ва назариявӣ, заминаҳои меъёрӣ, навгониҳои илмӣ ва нуқтаҳои илмӣ ба ҳимоя пешниҳодшаванда, аҳамияти назариявӣ ва амалии диссертатсияи илмӣ муайян карда шудааст, ҳамзамон тасвиби хулоса ва натиҷаҳои таҳқиқот ва сохтори диссертатсияи илмӣ пешбинӣ гардидааст (саҳ. 5-22).

Дар боби якуми диссертатсия таҳти унвони «Асосҳои назариявии механизми ташкилӣ-иқтисодии идоракунии лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар соҳаи саноат» масъалаҳои лоиҳаи сармоягузорӣ, ҳамчун воҳиди ченаки ҳолати фазои сармоягузорӣ дар кишвар (саҳ. 23-44), усулҳои ташаккул ва татбиқи сиёсати давлатии ҷалби сармоягузорӣ ба татбиқи лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар соҳаи саноат (саҳ. 44-66) ва дастгоҳи концептуалӣ ва гурӯҳбандии хавфҳои татбиқи механизми лоиҳаҳои сармоягузорию (саҳ. 66-84) омӯхта шудаанд.

Дар боби мазкур муаллиф зери мафҳуми лоиҳаҳои сармоягузорӣ – ҳамчун воҳиди ченаки ҳолати фазои сармоягузорӣ дар кишвар, равандҳои маблағгузориҳои бебозгашт, кредити бонкӣ, сармоягузорӣ ва маблағгузориҳои асосӣ маънидод намудааст (саҳ. 43).

Ба андешаи диссертант, тамоми чорабиниҳои стратегӣ бояд дар заминаи дурнамои рушди иқтисодиёти кишвар дар умум сурат гирад, аз ин рӯ, корҳои илмӣ-таҳқиқотӣ дар қисмати муайян кардани ин дурнамои рушд, аҳамияти калон доранд (саҳ.). Ҳамзамон, аз тарафи диссертант як қатор чорабиниҳо оид ба саноатикунонии иқтисодиёт (саҳ. 59-63) тавсиф гардидааст.

Докторант дар параграфи 1.3. таъсири хавфҳо ба лоиҳаҳои сармоягузорӣ таҳлил намуда (саҳ. 66-84), дар расми 1.6. Гурӯҳи хавфҳо, ки ба таъмини молиявии лоиҳаҳои сармоягузорӣ таъсир мерасонанд (саҳ. 77) хулосагирӣ намудааст. Инчунин, дар ин қисмат якҷанд усули баҳодихии лоиҳаҳои сармоягузорию шарҳ намуда, усули нисбатан бартаридошта – усули арзиши ҷорӣ соф (Net Present Value - NPV)-ро дар баҳодихии лоиҳаҳои сармоягузорӣ интихоб намудааст (саҳ. 80-83).

Дар боби дуюми диссертатсия «Асосҳои методологӣ ва идоракунии лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар саноати Ҷумҳурии Тоҷикистон» лоиҳаҳои сармоягузорию минтақавӣ ҳамчун воситаи идоракунии раванди саноатикунонии мамлакат (саҳ. 85-103), ҷанбаҳои институтсионалии танзими давлатии фаъолияти сармоягузорӣ дар соҳаи саноат (саҳ. 103-126) ва

зарурияти такмили сиёсати сармоягузорӣ дар стратегияи рушди саноат (сах. 126-143) мавриди таҳлил қарор гирифта шудааст.

Дар ин боб, дар расми 2.1. Воситаҳои идоракунии ва таснифоти лоиҳаҳои сармоягузорӣ докторант дар асоси таҳлили ақидаҳои олимони ватанию хориҷӣ мафҳуми назариявии лоиҳаи сармоягузорӣ дар шакли дезагрегатсия пешниҳод карда шудааст. Қад гардидааст, ки истилоҳи дезагрегатсия ин чудо кардан, тақсим кардани ягон чизи ягона мебошад. Азбаскӣ, лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар ду сатҳ таҳлил карда шуда истодааст, аз ин рӯ, онро дезагрегатсия карда, дар сатҳи миллий ва минтақавӣ мафҳуми муаллифӣ пешниҳод намудааст (сах. 100).

- дар сатҳи ҷумҳурӣ мафҳуми «лоиҳаи сармоягузорӣ» ҳамчун воситаи ҷалби сармоягузорию дохилӣ ва хориҷӣ, ки барои ноил шудан ба мақсадҳои стратегӣ ва барномаҳои рушд дар доираи усули идоракунии лоиҳавии ташаққулёбӣ ва татбиқӣ сиёсати давлатии фаъолияти сармоягузорӣ фаҳмида мешавад.

- дар сатҳи минтақа лоиҳаи сармоягузорӣ, лоиҳаи дорои хусусияти молиявидошта мебошанд, ки аз тарафи маъмурияти минтақа дар асоси таъминоти захиравӣ ва интиҳоб дар татбиқи афзалиятҳои институтҳои идоракунандаи минтақавӣ пешниҳод гардидааст (сах. 102).

Ҳамзамон, муаллиф бо таҳлил маълумотҳои овардашуда дар ҷадвали 2.2. Таносуби ҳиссаи саноат дар ММД Ҷумҳурии Тоҷикистон дар солҳои 2017-2021 (сах. 119) хулосагирӣ менамояд, ки ҳиссаи маҳсулоти саноатӣ дар ММД-и мамлакат дар давраи солҳои 2017-2021 ба тамоюли саноатикунории босуръати мамлакат мувофиқат намекунад, ки он чӣ тавре дар кори диссертатсия нишон дода шудааст, бо он алоқаманд аст, ки усули лоиҳавии ҳавасмандгардонии фаъолияти сармоягузорӣ дар мамлакат, ҳамчун яке аз унсурҳои механизми танзими давлатии раванди сармоягузорӣ, то ҳол усули танзими давлатии фаъолияти сармоягузорӣ ба таври васеъ ва илман асоснок карда нашудааст (сах. 119).

Докторант пас аз таҳлилҳои амиқ дар диссертатсияи худ бо инъикоси маълумотҳо дар ҷадвалҳои 2.3. Индекси рушди солонаи ҳаҷми умумии маҳсулоти саноатӣ дар сатҳи соҳаҳои саноат (сах. 129), ҷадвали 2.4. Нишондиҳандаҳои умумии иқтисодии корхонаҳои саноати мамлакат аз рӯи намудҳои асосии фаъолият (сах. 134), ҷадвали 2.5. Шумораи корхонаҳои саноатӣ аз рӯи намудҳои асосии фаъолияти иқтисодии соҳаҳои саноат (сах. 136), ҷадвали 2.6. Ҳаҷми маҳсулоти саноатӣ аз рӯи намудҳои асосии фаъолияти иқтисодии соҳаҳои саноат (сах. 139), ҷадвали 2.7. Истеҳсоли маҳсулоти корхонаҳо аз рӯи шаклҳои моликият, бо нархҳои солҳои даҳлдор (сах. 142) қайд менамояд, ки масъалаи сармоягузорӣ ба саноати истеҳсолӣ ба

таври кифоягӣ аз тарафи олимони ватанию хориҷӣ муҳокима мегардад. Новобаста аз миқдори муайяни корҳои илмӣ-таҳқиқотӣ оид ба масъалаи сармоягузорӣ, проблемаи самаранокии сармоягузорӣ ба саноат то ҳол ба таври кифоягӣ коркард карда нашудаанд, махсусан, дар қисмати сармоягузориҳои давлатӣ ба соҳаҳои мушаххаси саноат бо талаботи истеъмолии кафолатӣ (саҳ. 143).

Дар боби сеюм «Таҳлили раванди сармоягузорӣ дар татбиқи лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар соҳаи саноати Ҷумҳурии Тоҷикистон» муаллиф ба таҳлили вазъи кунунӣ ва баҳодиҳии тавсеаи фазои саноати кишвар (саҳ. 144-168), вазъи сармоягузорӣ ба раванди саноатикунони босуръат дар шароити муосир (саҳ. 168-184) ва усули барномавии маблағгузориҳои лоиҳаҳои сармоягузорӣ тавассути Барномаи сармоягузориҳои давлатӣ (саҳ. 184-206) таваҷҷӯҳ дода шудааст.

Дар ин қисмат, дар параграфи 3.1. тавсеаи фазои саноати кишварро таҳлил намуда, қайд менамояд, ки минтақаҳои кишвар нобаробар тараққӣ меёбанд. Дар ҳама гуна иқтисоди муосир зарурати баҳодиҳии минтақавӣ вучуд дорад. Аз ин рӯ, барои ҳамворакунии тафовути ҳудудии рушди саноати минтақаҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон ва баҳодиҳии амнияти иқтисодии он, зарурияти равона намудани чараёни сармоягузориҳои ҷалбшуда ба минтақаҳои нисбатан камрушд ба миён меояд (саҳ. 167).

Докторант дар ҷадвали 3.6. Сармоягузориҳои асосӣ (капиталӣ) дар соҳаҳои иқтисодиёти Ҷумҳурии Тоҷикистонро таҳлил намуда, маълум намудааст, ки ҳиссаи асосӣ маҳз ба соҳаи саноат рост меояд, ки дар умум 37,4%-ро ташкил менамояд. Соҳаи саноат нисбат ба дигар соҳаҳои иқтисодиёт нисбатан бартарият дорад ва беҳуда нест, ки таваҷҷӯҳи ҳукумати мамлакат маҳз ба ин соҳа дода шудааст. Ин ҳолат гувоҳӣ аз он медиҳад, ки ҳукумати мамлакат сиёсати дурусти оқилонаи саноатикунони босуръати иқтисодиётро пешаи худ намудааст (саҳ. 172).

Ичунин, барои татбиқи самаранок ва шаффофият амалигардии лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон, докторант пешниҳод намудааст, ки зарурати таъсиси портали алоҳидаи интернетӣ барои тавсифи пурраи ҳар як лоиҳаи сармоягузориҳои пешниҳодшуда ба роҳ монда шавад. Ҳар як лоиҳаи сармоягузорӣ бояд дар соҳаҳои иқтисоди миллӣ вобаста ба ҳадафҳои стратегии аз ҷониби ҳукумат ба миён гузошташуда амалӣ шуда, инчунин ба ҳамворакунии тафовути ҳудудии рушди саноати минтақаҳо мусоидат намояд (саҳ. 205).

Дар ин қисмат, дар параграфи 3.3. Барномаи сармоягузориҳои давлатӣ, дар ҷадвали 3.8. Сарчашмаҳои маблағгузориҳои БСД барои солҳои 2021-2025-ро таҳлил намуда (саҳ. 191) Барномаи мазкурро ҳамчун усули барномавии

маблағгузорӣ дар лоиҳаҳои сармоягузорӣ муайян намудааст ва соҳаҳои татбиқшавандаи лоиҳаҳои сармоягузорию, ҳамчун секторҳои инфрасохторӣ ва мусоидаткунанда барои саноатикунонии босуръат асоснок намудааст (сах. 206).

Дар боби чорум «Хусусиятҳои татбиқи идоракунии лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар саноати минтақаҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон» муаллиф лоиҳаҳои сармоягузорию минтақавӣ, ҳамчун воситаи ҳамворакунии рушди ҳудудии саноатикунонии босуръати минтақаҳо (сах. 207-232), хусусиятҳои амалишавии лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар соҳаи саноати минтақаҳои Душанбе ва НТМ (сах. 232-246) ва хусусиятҳои амалишавии лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар соҳаи саноати минтақаҳои Суғд, Хатлон ва ВМКБ (сах. 246-272)-ро мавриди таҳлил қарор додааст.

Дар боби мазкур, дар параграфи 4.1. бинобар маълумоти Кумитаи давлатии сармоягузорӣ ва идораи амволи давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар минтақаҳои ҷумҳурӣ 50 лоиҳаи сармоягузорӣ аз рӯи соҳаҳои иқтисодиёт дар бахшҳои саноати кӯҳӣ, инфрасохтор, саноати сабук, кишоварзӣ, баҳши иҷтимоӣ ва сайёҳӣ барои татбиқ ва амалӣ пешниҳод гардида ро таҳлил намуда (сах. 216-226), хулосагирӣ намудааст, ки соҳаи саноат назар ба дигар соҳаҳо аз рӯи ҳисса бартарию назаррас дорад. Зияда аз 80% ҳаҷми умумӣ, маҳз ба соҳаҳои якҷоя гирифташудаи саноат рост меояд, ки инро дар мисоли расми 4.1. (сах. 220) хуб мушоҳида намудан мумкин аст.

Ҳамзамон, аз тарафи диссертант қайд мегардад, ки дар раванди банақшагирии пешниҳоди лоиҳаҳои сармоягузорӣ ба мақсади тавсеаи фазои саноатии кишвар ба воситаи инкишофи миқдори лоиҳаҳои сармоягузорию минтақавӣ, саҳми лоиҳаҳои сармоягузорию ҷумҳуриявӣ барои рушди инфрасохтори саноати истеҳсоли бояд бештар пешниҳод карда шаванд. Таҳлили лоиҳаҳои сармоягузорию минтақавӣ аз гурӯҳбандии дах соҳа ба монандӣ: инфрасохтори саноат, саноати коркард, саноати сабук, саноати кӯҳӣ, саноати хӯрокворӣ, кишоварзӣ, нақлиёт, сохтмон, хизматрасонӣ ва сайёҳӣ дар минтақаҳо нишон медиҳад, ки аз 50 лоиҳаҳои сармоягузорию банақшагирифташуда, лоиҳаҳои сармоягузорӣ ба минтақаҳо нобаробар сафарбар шудаанд (сах. 231-232).

Ғайр аз ин, аз тарафи диссертант дар рафти омӯзиш ва таҳлилҳои ҳаматарафа пешниҳод гардидааст, ки Шурои машваратӣ оид ба рушди соҳаи саноат таъсис дода шуда, фаъолияти он бо Шуроҳои маҳаллию минтақавии соҳибкорию сармоягузорӣ ҳамоханг карда шавад. Бинобар ин, дар фаъолияти Шуроҳо масъалаҳои рушди соҳибкорию истеҳсоли ва бунёди инфрасохтори истеҳсоли, принципи ҳамохангсозӣ ҳамчун принципи идоракунии асосии раванди тавсеаи фазои саноатии кишвар баромад намояд (сах. 272).

Дар боби панҷум «Такмилдиҳии механизми идоракунии лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар соҳаи саноати Ҷумҳурии Тоҷикистон» диссертант роҳҳои баланд бардоштани сифат ва татбиқи лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар соҳаи саноат (саҳ. 273-295), механизми дусатҳаи идоракунии татбиқи лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон (саҳ. 295-309) ва самтҳои ҳадафноки стратегии татбиқи лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар соҳаи саноати Ҷумҳурии Тоҷикистонро (саҳ. 309-326) асоснок намуда, пешниҳод кардааст.

Дар боби мазкур, дар параграфи 5.1., 50 лоиҳаҳои сармоягузори пешниҳодгардидаи Кумитаи давлатии сармоягузорӣ ва идораи амволи давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистонро тавассути усули баҳодихии арзиши ҷорӣ соф - NPV баҳодихӣ намуда, маълум намудааст, ки танҳо 2 лоиҳаи сармоягузорӣ дорои натиҷаи NPV манфӣ мебошанд, ин ҳам бошад лоиҳаи сармоягузорӣ бо номи «Сохтмони завод оид ба коркарди сангҳои табиӣ дар қаламрави МОИ «Суғд»» дар соҳаи саноат бо маблағи 5 млн. доллари ИМА дар минтақаи Суғд ва лоиҳаи сармоягузорӣ бо номи «Сохтмони комплекси сайёҳии ҶДММ «Сафедоб Тур» дар ноҳияи Шуробод» дар соҳаи сайёҳӣ бо маблағи 2,3 млн. доллари ИМА, аммо дар шароити норасоии захираҳои сармоягузорӣ ин лоиҳаҳо бояд бо дастгирии давлатӣ ба воситаи уҳдадорӣ қарзи имтиёзнок ва ҷалби захираҳои грантӣ татбиқ карда шаванд, чунки дар умум лоиҳаҳои сармоягузорӣ метавонанд ба саноатикунони босуръати кишвар мусоидат намоянд (саҳ. 286).

Инчунин, дар асоси таҳлилҳо дар диссертатсия пешниҳод гардидааст, ки монанд ба Барномаи сармоягузориҳои давлатӣ дар сатҳи ҷумҳурӣ Барномаи сармоягузориҳои давлатӣ дар саноатӣ ташкил карда шавад. Мақсад аз ташкил намудани Барномаи сармоягузориҳои давлатӣ дар саноатӣ ин ворид намудани танҳо лоиҳаҳои сармоягузориҳои саноатӣ мебошад. Ин маънои онро дорад, ки чун дар Барномаи сармоягузориҳои давлатӣ, давлат ба сифати кафил дар кӯмак намудани татбиқи лоиҳаҳои сармоягузорӣ баромад менамояд, ба хусус, ҳангоми ҷалби ҷӣ сармоягузориҳои хориҷӣ ва ҷӣ сармоягузориҳои маҳаллӣ, дар ин ҳолат низ ҳукумати мамлакат дар кӯмак ва самаранокӣ татбиқи лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар соҳаи саноат кафолат медиҳад (саҳ. 291). Тартиби механизми татбиқи лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар доираи Барномаи сармоягузориҳои давлатӣ дар саноат дар расми 5.2. (саҳ. 292) оварда шудааст.

Докторант дар баробари ин ибраз менамояд, ки раванди татбиқи лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон на танҳо ҳамчун нишондиҳандаи истифодаи самаранокӣ захираҳои сармоягузориҳои давлатӣ ва хусусӣ, балки ҳамчун нишондиҳандаи вазъи иқлими сармоягузорӣ дар мамлакат баромад мекунад. Ин равиш самти нисбатан нав дар назарияи

идоракунӣ буда, механизми дусатҳаи идоракунии лоиҳаҳои сармоягузорӣ пайвандагарӣ муҳимтарин дар низоми банақшагирии индикативӣ баромад менамояд (саҳ. 308).

Илова бар ин аз тарафи докторант собит карда шудааст, ки истифода аз амсиласозии иқтисодӣ-математикии таъсири сармоягузорӣ ба соҳаҳои иқтисодиёти миллӣ, махсусан ба сармоягузорӣ ва саноатикунонии босуръати кишвар барои давраи то соли 2030 аз рӯи ҷалби сармоягузорӣ ва рушди ҳаҷми истеҳсоли маҳсулоти саноатӣ дар асоси амалишавии бандҳои Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030 ва эълони ҳадафнок - солҳои 2022-2026-«Солҳои рушди саноат» дар кори диссертатсионӣ ояндабинӣ карда шуд (саҳ. 326).

Хулоса ва натиҷаҳои диссертатсияи илмӣ мазкур барои истифода ба Вазорати саноат ва технологияҳои нави Ҷумҳурии Тоҷикистон (санади татбиқ аз 07.02.2023, №19-250), Кумитаи давлатии сармоягузорӣ ва идораи амволи давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон (санади татбиқ аз 17.02.2023, №2-1г/58), Шурои машваратии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба беҳтар кардани фазои сармоягузорӣ (санади татбиқ аз 15.02.2023, №10/И-с) ва дар раванди дарсгузарӣ дар Донишгоҳи байналмилалӣ сайёҳӣ ва соҳибкорӣ Тоҷикистон (натиҷаҳои таҳқиқот аз 06.02.2023, №01/48) пешниҳод гардидааст.

Аҳамияти илмӣ, амалӣ, иқтисоди ва иҷтимоии натиҷаҳои диссертатсия бо нишон додани тавсияҳо оид ба истифодаи онҳо.

Аҳамияти назариявӣ ва амалии таҳқиқот дар он аст, ки хулосаҳои асосии таҳқиқоти диссертатсионӣ метавонанд ҳамчун заминаи коркардҳои илмӣ дар фаъолияти амалӣ ва таҳияи минбаъдаи Барномаи сармоягузориҳои давлатӣ дар раванди идоракунии татбиқи лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар шароити саноатикунонии босуръати кишвар ба инобат гирифта шаванд.

Маводи таҳқиқотиро ҳангоми хондани лексия оид ба курси “Сармоягузориҳои байналмилалӣ”, “Идоракунии лоиҳаҳои сармоягузорӣ”, “Менечменти молиявӣ”, “Муносибатҳои байналмилалӣ асбӯрӣ-қарзӣ”, инчунин ҳангоми хондани маърузаҳо дар курси махсус оид ба татбиқи лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар саноатикунонии босуръат ба ихтисосҳои иқтисодӣ дар муассисаҳои таҳсилоти олии касбӣ ва миёнаи касбии кишвар хондан мумкин аст.

Асосҳои назариявии таҳқиқот ба муқаррароти бунёдии олимони ватанӣ ва муҳаққиқони мамолики дигар дар идоракунии татбиқи лоиҳаҳои сармоягузориҳои саноат, баррасии масъалаи тавсеаи фазои саноатӣ дар саноатикунонии босуръати кишвар асоснок карда шудааст.

Мутобиқати автореферат ва интишорот ба қисмати асосии диссертатсия

Автореферат ба пуррагӣ қисмати асосии диссертатсияро фарогир мебошанд. Дар он қисматҳои асосии нуктаҳои ба ҳимоя пешкашшаванда ифода ёфтаанд. Вобаста ба диссертатсияи илмӣ аз тарафи муҳаққиқ 65 корҳои илмӣ-таҳқиқотӣ иҷро гардидааст, ки 54 ҷ.ш.ҷ.-ро ташкил медиҳад. Аз онҳо 15 мақолаи илмӣ дар маҷаллаҳои илмӣ аз тарафи КОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон тақризшаванда ба нашр расонида шуда, муҳтавои диссертатсияро пурра фарогир мебошад.

Сохтори диссертатсия дар асоси мақсаду вазифаҳои дар он гузошташуда муайян карда шудааст. Диссертатсия аз муқаддима, панҷ боб, понздаҳ зербоб, 60 ҷадвал, 21 расм, хулосаву пешниҳод иборат буда, бо истифода аз 337 сарчашма таҳия карда шуда, дар 393 саҳифаи компютерӣ омода карда шудааст.

Баҳодиҳии дараҷаи баитмомрасии диссертатсия ва камбудии ҷойдошта

Ба андешаи мо, дар баробари ҷанбаҳои мусбӣ, диссертатсияи тақризшаванда дорои баъзе норасогию пешниҳодҳо мебошад, ки аз инҳо иборат аст:

1. Муҳтавои диссертатсия боз ҳам баландтар пурмазмунтар мегардид, агар аз тарафи муаллиф таъсири механизмҳои сиёсати монетарӣ ва фискалӣ ба ҷараёни сармоягузорӣ таҳлил ва баҳогузорӣ карда мешуд.

2. Хуб мешуд, агар дар доираи боби сеюми диссертатсия вазъи истеъмоли сармояи асосӣ мавриди таҳқиқ қарор дода мешуд, зеро ин нишондиҳандаи муҳим ҳангоми идоракунии лоиҳаҳои сармоягузорӣ ба ҳисоб меравад.

3. Дар саҳифаи 142 ҷадвали 2.7. “Истеҳсоли маҳсулоти корхонаҳо аз рӯи шаклҳои моликият, бо нархҳои солҳои дахлдор дар солҳои 2017-2021, млн. сомонӣ” оварда шудааст. Барои натиҷаи таҳқиқот беҳтар мешуд, ки чунин таҳлилҳо бо дарназардошти нархҳои муқоисавӣ ҳисоб карда шаванд.

4. Барои боз ҳам баланд намудани арзиши илмӣ диссертатсия хуб мешуд, агар дар доираи боби чорум ва ё боби панҷум нишондиҳандаҳои мултипликатор ва акселератори сармоягузорӣ барои иқтисодиёти миллӣ ҳисоб карда мешуданд.

Норасогиҳо ва камбудии номбар карда шуда ба мазмуни мусбӣ диссертатсия таъсири ҷиддӣ нарасонида, ҳислати тавсиявӣ доранд. Бо ибрази чунин нуктаи назар метавон гуфт, ки диссертатсияи Сафоев Абдумачид Каримович кори илмӣ баитмомрасида буда, дар сатҳи баланди илмӣ, методологӣ ва амалӣ омода карда шудааст.

Мутобиқати барасмиятдарории диссертатсия ба талаботи Комиссия.

Диссертатсияи Сафоев Абдумачид Каримович дар мавзӯи «Идоракунии лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар раванди саноатикунории босуръати Ҷумҳурии Тоҷикистон» ба бандҳои меъёрҳои дарёфти дараҷаи илмӣ доктори илмҳои иқтисодӣ аз рӯйи ихтисоси 08.00.06.04 - Ташкил ва идоракунии корхонаҳо, низомҳо ва комплексҳо мутобиқат мекунад.

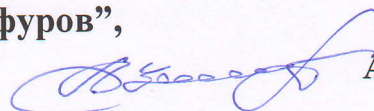
Диссертатсияи тақризшаванда ба талаботи “Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ”, ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, №267 тасдиқ гардидааст, мутобиқат мекунад. Бинобар ҳамин муаллифи он Сафоев Абдумачид Каримович сазовори дараҷаи илмӣ доктори илмҳои иқтисодӣ аз рӯйи ихтисоси 08.00.06.04 - Ташкил ва идоракунии корхонаҳо, низомҳо ва комплексҳо мебошад.

Муқарризи расмӣ:

мудир кафедраи назарияи иқтисодии

МДТ “ДДХ ба номи академик Б.Ғафуров”,

д.и.и., дотсент

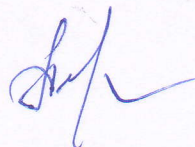
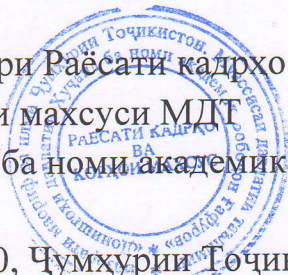

Алиджанов Д.А.

Имзои мудир кафедраи назарияи иқтисодӣ д.и.и., дотсент Алиджанов Д.А.-ро тасдиқ менамоям.

Сардори Раёсати кадрҳо ва
корҳои махсуси МДТ

“ДДХ ба номи академик Б.Ғафуров

Наврӯзов Э.М.

735700, Ҷумҳурии Тоҷикистон, ш. Хучанд
гузаргоҳи Мавлонбеков 1

Тел: (83422) 6 52 73; 6 47 39; (+992) 92 845 00 54

Факс: (83422) 6 75 18;

E-mail: alijonov_jamshed@mail.ru